

Montaigne Uit de *Essais*

Montaigne heeft veel over het sterven geschreven: in zijn eerste boek wat nadrukkelijker dan in zijn latere essays. Naarmate hij ouder wordt, voelt hij sterker dat het sterven niet iets van het laatste moment is; maar daarvan maakt hij in zijn eerste essays ook al gewag:

Water, aarde, vuur en ander elementen van dit bouwwerk van mij zijn evenzeer de werktuigen van jouw leven als die van jouw dood. Waarom vrees je je laatste dag? Die heeft geen groter aandeel aan je dood dan alle andere. De laatste pas zorgt niet voor vermoedheid, maar brengt die aan het licht. Alle dagen gaan naar de dood, de laatste komt er aan. Ziedaar de goede raadgevingen van onze moeder Natuur.

Uit I, 20 "Filosofen is leren sterven".

Over de opvoeding van kinderen

Men toetert ons alsmaar in de oren, alsof men een trechter volgt, en onze rol is slechts om na te zeggen wat ons gezegd wordt. Ik zou graag zien dat de huisonderwijzer hierin verbetering brengt en aanstonds, al naar de bevattelijkheid van wie hij onder handen heeft, begint met hem in de ring te rijden door hem van de dingen te laten proeven, ze zelf te laten en onderscheiden, door hem nu eens de weg te bereiden, dan weer die zelf te laten vinden.

Ik wil niet dat hij alles zelf bedenkt en zegt, ik wil dat hij ook luistert naar wat zijn pupil zegt. Socrates en na hem Arcelisaus lieten eerst hun leerlingen spreken en spraken dan tot hen. "Obest plerumque iis qui discere volunt auctoritas eorum qui docent." (Wie leren willen worden meestal gehinderd door het gezag van hun leraren). (...)

Het voedsel ophoesten zoals men het genuttigd heeft, is een teken dat het nog rauw en onverwerkt is. De maag heeft zijn werk niet gedaan als hij de toestand en de vorm van wat hij ter vertering heeft gekregen niet heeft veranderd. (I, 26)

Over de Kannibalen

Montaigne sprak in 1562 via een tolk met uit Brazilië afkomstige indianen die in Rouaan aan het hof verbleven van koning Karel de negende, toen 12 jaar oud.

Ze zeiden dat het hun allereerst vreemd voorkwam dat de koning werd omringd door zoveel grote, baardige, sterke en gewapende mannen (waarschijnlijk bedoelden ze de leden van de Zwitserse Garde) en bereid waren te gehoorzamen aan een kind, in plaats van een uit eigen kring te kiezen om het bevel te voeren. In de tweede plaats -zij hebben in hun taal een uitdrukking die mensen aanduidt als elkaars helften- hadden ze opgemerkt dat er onder ons mensen waren die rijk voorzien waren van allerlei goede dingen, terwijl de andere 'helften', vermagerd door honger en armoede, bedelden aan hun deur. Zij vonden het vreemd dat deze noodlijdende 'helften' die onrechtvaardigheid konden verdragen en de anderen niet naar de keel vlogen en hun huizen in brand staken.

(...)

Dat alles is zo slecht nog niet, maar, het is waar, ze dragen geen broeken. (I, 31)

Over ervaring

In Duitsland heb ik gezien dat Luther minstens zoveel tweedracht en onenigheid heeft nagelaten omtrent de onduidelijkheid van zijn eigen opvattingen als hij er heeft gezaaid over de heilige Schriften. Ons geredwist berust op woorden. Ik vraag wat de natuur is, of plezier, of een cirkel, of substitutie. De vraag is in woorden gekleed en wordt met gelijke munt beantwoord. Een steen is een lichaam. Maar als wij nu aanhouden: 'En een lichaam, wat is dat?' 'Een substantie.' 'En een substantie, wat is dat?' en zo verder, dan zouden wij de antwoorden uiteindelijk alle hoeken van zijn woordenboek laten zien. Wij vervangen het ene woord door het andere, dat vaak onbekender is.(...)

Ik, die met beide benen op de aarde sta, verfoei de onmenselijke wijsheid die ons de zorg voor het lichaam wil doen versmaden en verachten. Ik acht het even onjuist de natuurlijke genoegens ongenegen te zijn, als er te zeer toe te neigen. (...)

Er zijn er die uit beestige domheid, zoals Aristoteles zegt, die genoegens versmaden. Ik ken er die zulks uit eerezucht doen; waarom geven zij er ook niet meteen het ademen aan? Waarom leven zij niet op eigen kracht en weigeren zij het zonlicht niet, omdat zij het voor niets krijgen en het geestelijke noch lichamelijke inspanning kost? Laat Mars of Pallas of Mercurius hen maar eens spijzigen, in plaats van Venus, Ceres en Bacchus. Dat zoekt nog de kwadratuur van de cirkel bij het bestijgen van hun vrouw! Ik heb er een hekel aan als ons gemaand wordt met de geest in hoger sferen te zijn, terwijl wij met het lichaam aan tafel zitten. Ik wil dat de geest daar niet vadsig onderuit zakt, maar dat hij erbij blijft; ik wil dat hij aanzit, niet dat hij erbij ligt.

Onze plicht is om een levenshouding op te stellen, niet om geschriften op te stellen en niet om veldslagen en gewesten, doch orde en kalmte in ons optreden te winnen. Ons grootste en glorieuze meesterwerk is het om passend te leven. Alle andere dingen, regeren, gelden vergaren, bouwen, zijn daarbij op zijn hoogst slechts toevoegseltjes en versierinkjes.

De mensen vergissen zich: het is heel wat gemakkelijker langs de uitersten te gaan, waar de rand tot houvast en richtlijn dient, dan de middenweg te houden, die ruim en open is, gemakkelijker ook om de leer dan om de natuur te volgen, maar tevens heel wat minder nobel en minder waardig. De grootheid van de ziel is niet zozeer omhoog te streven en voorwaarts te streven, als wel om zich te schikken en te beperken. Groots acht zij al wat genoegzaam is, en haar verheffing toont zij door de middelmaat boven het uitnemende te verkiezen. Niets is schoner en gerechter dan goed en naar behoren mens te zijn, niets is moeilijker te leren dan zijn leven goed en natuurlijk te leiden; en de gemeenste onzer kwalen is ons wezen te miskennen.

Leed, genot, liefde, haat, dat zijn de eerste dingen die een kind voelt; als nadien de rede komt en ze zich daarnaar schikken, dan is dat deugd. (III, 13)

Uit: Essays Michel de Montaigne. Vertaald door André Abeling en Jos Thielens. Aula, Het Spectrum 1992. ISBN90-274-2833-6

